



FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Vikingaspår i ryska ortnamn

Nerman, Birger

Fornvännen 1932(27), s. 119-120

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1932_119

Ingår i: samla.raa.se

Från nordisk sida skall ingen invändning göras mot detta antagande, blott skall den reflexionen icke undertryckas, att som tillfyllestgörande bevis för en direkt kulturpåverkan från Nordens hällristande befolkning är den manska stengravyren alldeles icke tillräcklig. Härför skulle fordrats, att överensställningen med de nordiska hällbildernas teknik och formförråd varit mera slående och ofrånkomlig. Fyndets upphovsmän, arkeologerna J. R. Bruce och W. Cubbon, se emellertid i den, som de antaga, nordiskt influerade gravyren ett vittnesbörd om den roll, som ön Man spelat såsom infartsväg för främmande folk och kulturströmningar i tider, vida fjärrare än dem man hittills räknat med. En nordisk arkeolog ville kanske lägga mest vikt vid att stenen med den ristade bildmagien inlagts i en grav. Den för härigenom i åtanke den i Skandinavien sannolikt obrutna utvecklingslinje, som förenat de i gravarna inlagda bronsåldershällarna av Villfara-typ med de äldsta runristningarna inne i gravarna, en kontinuerlig gravmagisk tradition, som fört från Kivik till Eggjum.

Arthur Nordén.

VIKINGASPAR I RYSKA ORTNAMN¹

Då man av de litterära källorna och det arkeologiska materialet känner, vilken betydande roll skandinaverna och framför allt svenskarna spelat i Rysslands vikingatid, borde man vänta att även i de ryska ortnamnen i stor utsträckning finna skandinaviska, speciellt svenska drag. Egendomligt nog ha filologerna — som dock i ryskan konstaterat ett antal gamla skandinaviska lånord — länge försummat denna intressanta forskningsuppgift. Enstaka försök ha väl gjorts å hithörande område, men de ha varit mycket sporadiska och i allmänhet föga omfattande. Det viktigaste bidraget har kommit från en svensk, R. Ekbloms skrift *Rus- et Varedans les noms de lieux de la région de Novgorod*, Upsala 1915 (=Archives d'études orientales, Bd 11). Men detta arbete inskränker sig, som titeln anger, till ett par ortnamnstyper och till ett mindre område.

Nu har en framstående språkforskare, professorn i jämförande indoeuropeisk lingvistik vid Berlins universitet, Max Vasmer, i ovan citerade skrift tagit upp problemet till en mera systematisk behandling, och resultatet har blivit en rik skörd av namn, som han med större eller mindre säkerhet eller sannolikhet vill härleda ifrån vikingarna. Inalles behandlar han halftannat hundratal ortnamn, av vilka han dock anser vissa snarast vara icke-nordiska.

Vasmer förbiser naturligtvis icke, att flera av dessa namn kunna vara sekundära i Ryssland, d. v. s. en ort kan ha uppkallats av eller efter vikingarna, och så kan långt senare, när vikingarna uppgått i den slaviska befolkningen, en annan ort ha benämnts efter den förra. Men han menar, att procenten av sådana ortnamn icke bör vara stor.

¹ Max Vasmer, *Wikingerspuren in Russland* (Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, 1931, XXIV).

De ifrågavarande ortnamnen äro naturligtvis bildade på olika sätt. Så utgöra en del naturnamn. I många ingå folkbenämningar, såsom de ovan nämnda på Rus- och Vareg-. Men de flesta torde vara bildade på mansnamn. Vasmer återfinner i ryska ortnamn en hel rad av våra vanligaste vikingatidsnamn, t. ex. Alf, Björn, Einar, Hakon, Ivar, Rörek, Sigvald, Sven, Torbjörn. Han påpekar, att flera av dessa namn även höra till de vanliga inom de delar av Britannien, där vikingarna färdats och bott.

Vasmer gör även intressanta iakttagelser av geografisk art. Han visar, att i flera fall namnen å de viktiga punkterna utmed färdevägarna genom Ryssland måste vara givna av vikingarna. Och vidare konstaterar han, att om man ser till den geografiska fördelningen av namnen i sin helhet, skall man finna, att de talrikaste spåren härröra från trakterna av Pskov, Novgorod, Tver, Jaroslavl, Kostroma och Smolensk. Men dessa trakter äro just sådana, som enligt arkeologiens eller de litterära källornas vittnesbörd varit centralområden för vikingarna.

Vasmers skarpsinniga undersökning bör observeras av oss nordiska arkeologer, även om vi icke ha möjlighet att i enskildheter bedöma hållbarheten av hans språkliga argumentering.

Birger Nerman.

YTTERLIGARE TRADITION OM ANVÄNDNING AV FLÄSK VID BERGSPRÄNGNING

I anslutning till Ärland Noreens uppsats "Fläskgraven på Läckö" i Fornvännen 1929 har professor Carl M. Fürst i samma årgång av tidskriften meddelat några notiser om namnet "Fläskgraven" och användning av fläsk vid bergsprängning. Författaren efterlyser därvid den tradition, som ännu kan tänkas leva i vårt land om det gamla förfaringssättet att med hjälp av fläsk bryta berg eller malm.

En sådan tradition om bergsprängning medelst fläsk finnes i Hillareds socken i Kinds härad, Västergötland. Enligt denna tradition skulle utloppet från sjön Såken hava fördjupats på tillskyndan av en ägare till Gälareads gård i Hillared, Gunnar Gylta. Händelsen skulle tilldragit sig någon gång på 1400-talet.

En i Hillared kyrkas korgavel inmurad minnessten över jungfru Gyrid Gunnarsdotter (Gylta) berättar om bergsprängningen vid Såken. Stenens inskrift lyder i sin helhet sålunda: "*Här under ligger jungfru Gyrid Gunnarsdotter Gylte begrafven som bodde på Giälare vid pass 200 år sedan hon var en Gylle syster aldrig gift hon gaf en äng utan för Kihla til Hillares kyrkia på det at alla dee förnämste högtider om åhret som juledagen med ottesång och högmässa påskedag pingesdag skulle gudstiensten i rättan tyd skie wid Hillare men der det försomes bör ängen återtagas under Giälare hennes fader Gunnar Gylte lät bränna utlopet diupare af Säkasiö genom bärget*